

**ZAMONAVIY O'ZBEK TILIDA IMLOVIY SAVODXONLIK MUAMMOLARI
VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI**

Xo'jamova Namunaxon Xalidjanovna

Ichki Ishlar Andijon akademik litseyi

**ИНФОРМАЦИЯ О
СТАТЬЕ**

ИСТОРИЯ СТАТЬИ:

Received:18.10.2026

Revised: 19.10.2026

Accepted:20.10.2026

**КЛЮЧЕВЫЕ
СЛОВА:**

*Imloviy savodxonlik,
o'zbek adabiy tili, imlo
me'yorlari, yozma nutq
madaniyati, orfografik
xatolar, til kompetensiyasi..*

АННОТАЦИЯ:

Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek tilida imloviy savodxonlik bilan bog'liq dolzarb muammolar, ularning yuzaga kelish sabablari hamda bartaraf etishning samarali usullari tahlil qilinadi. Xususan, yozma nutqda kuzatiladigan imloviy xatolar, adabiy til me'yorlariga rioya qilmaslik, ijtimoiy tarmoqlardagi norasmiy yozishmalarning savodxonlikka ta'siri hamda raqamli kommunikatsiya sharoitida yuzaga kelayotgan til muammolariga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, ta'lim jarayonida imloviy savodxonlikni shakllantirish va rivojlantirish, o'quvchilarning yozma nutq madaniyatini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar hamda raqamli vositalardan samarali foydalanish masalalari yoritiladi.

Til millatning ma'naviy boyligi, madaniy merosi, tarixiy xotirasi va tafakkur tarzini ifodalovchi muhim ijtimoiy hodisadir. Har bir xalqning madaniy taraqqiyoti, ilmiy salohiyati hamda ma'rifiy rivojlanishida ona tilining o'rni beqiyosdir. Ayniqsa, globallashtirish va raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan bugungi davrda tilning yozma shaklidan to'g'ri foydalanish, adabiy til me'yorlariga amal qilish hamda imloviy savodxonlikni yuksaltirish dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biriga aylanmoqda. Chunki yozma nutqning aniqligi va me'yoriyligi nafaqat shaxsning lingvistik kompetensiyasini, balki uning fikrlash madaniyati, axborotni qayta ishlash qobiliyati hamda muloqot samaradorligini ham namoyon etadi. Zamonaviy o'zbek tilida imloviy savodxonlik masalasi, avvalo, yozuv me'yorlarini izchil qo'llash, so'zlarning to'g'ri yozilishini ta'minlash, qo'shib, ajratib va chiziqcha bilan yozish qoidalariga rioya qilish, shuningdek, yangi leksik birliklarning yozma nutqdagi ifodalanishini tartibga solish bilan bevosita bog'liqdir. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar, elektron axborot almashinuvi, mobil ilovalar va internet platformalarining keng tarqalishi yozma kommunikatsiyaning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. Mazkur jarayon yozma muloqotni tezkor va qulay qilish bilan birga, ayrim hollarda imlo me'yorlaridan chekinish,

soʻzlarni qisqartirib yozish, harflarni tushirib qoldirish va turli yozuv tizimlaridan aralash foydalanish kabi holatlarning uchrashiga ham sharoit yaratmoqda.

Oʻzbek tilida yozuv madaniyatini rivojlantirishning muhim meʼyoriy asoslaridan biri Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1995-yil 24-avgustdagi 339-sonli “Oʻzbek tilining asosiy imlo qoidalarini tasdiqlash haqida”gi qaroridir. Ushbu qaror bilan lotin yozuviga asoslangan oʻzbek tilining imlo qoidalari tasdiqlangan boʻlib, unda harflar imlosi, asos va qoʻshimchalar yozilishi, soʻzlarni qoʻshib, ajratib va chiziqcha bilan yozish, bosh harflardan foydalanish hamda soʻzlarni satrdan satrga koʻchirish qoidalari belgilangan [1]. Mazkur meʼyorlar yozma nutqda yagona imloviy tamoyillarga amal qilish uchun muhim asos boʻlib xizmat qiladi.

Shuningdek, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 20-oktabrdagi PF-6084-sonli “Mamlakatimizda oʻzbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi Farmonida tasdiqlangan 2020–2030-yillarda oʻzbek tilini rivojlantirish konsepsiyasida taʼlim tashkilotlarida til oʻqitish tizimini takomillashtirish, aholining nutq madaniyatini oshirish hamda oʻzbek tilining zamonaviy axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalariga integratsiyalashuvini taʼminlash muhim yoʻnalishlar sifatida belgilangan [2]. Ushbu vazifalar imloviy savodxonlikni faqat grammatik qoidalarni oʻzlashtirish bilan cheklamasdan, uni amaliy yozma muloqot, axborot texnologiyalari va zamonaviy taʼlim metodikasi bilan uygʻunlashtirish zarurligini koʻrsatadi.

Imloviy savodxonlik yozma nutqda soʻz va grammatik shakllarni belgilangan orfografik meʼyorlarga muvofiq qoʻllay olish koʻnikmasidir. Mazkur tushuncha soʻzlarni xatosiz yozish bilangina cheklanmaydi, balki fonetik, morfologik, leksik va grafik bilimlarni amaliy jihatdan uygʻunlashtirishni ham talab etadi. Shaxsning imloviy savodxonligi uning soʻz tarkibini anglay olishi, qoʻshimchalar yozilishidagi qonuniyatlarni bilishi, soʻzlarning maʼno munosabatlarini farqlashi va yozma matnni mustaqil tahrirlay olishi orqali namoyon boʻladi.

Oʻzbek tili agglutinatив tillar guruhiga mansub boʻlib, unda grammatik maʼnolar asosan soʻz negiziga qoʻshimchalar qoʻshish orqali ifodalanadi. Shuning uchun imloviy savodxonlikni shakllantirishda oʻzak va qoʻshimcha munosabatlarini toʻgʻri tushuntirish muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, yurak + im → yuragim, qishloq + i → qishlogʻi, oʻrin + im → oʻrnim kabi shakllarda tovush oʻzgarishlari imloda ham aks etadi. Mazkur misollarni oʻrganishda oʻquvchi soʻzlarning shakliy oʻzgarishini mexanik yodlash bilan cheklanmasdan, ular asosida yotgan morfofonologik qonuniyatlarni ham anglab olishi kerak.

Imloviy savodxonlikning yana bir muhim jihati orfografik meʼyor va ogʻzaki talaffuz oʻrtasidagi farqni anglashdir. Ayrim soʻzlarning talaffuzi ularning yozilish shakliga toʻliq mos kelmasligi mumkin. Masalan, kitob soʻzining oxirgi undoshi ayrim talaffuz holatlarida jarangsizlashsa-da, adabiy imloda soʻz kitob shaklida yoziladi. Xuddi shuningdek, maktab soʻzi ham talaffuzdagi fonetik oʻzgarishlarga qaramay, meʼyoriy yozuvda oʻz shaklini saqlaydi. Bu holat yozuv meʼyorlarini oʻzlashtirishda fonetik va morfologik yondashuvlarni birgalikda qoʻllash zarurligini koʻrsatadi.

Zamonaviy yozma kommunikatsiyada uchraydigan imloviy xatolarni shartli ravishda grafik, fonetik, morfologik hamda soʻzlarni qoʻshib yoki ajratib yozish bilan bogʻliq guruhlariga ajratish mumkin.

Grafik xatolar, avvalo, lotin yozuvidagi ayrim harflarning notoʻgʻri ifodalanishi bilan bogʻliq. Ayniqsa, oʻ va gʻ harflari, sh va ch harf birikmalarini elektron yozishmalarda notoʻgʻri aks ettirish holatlari uchraydi. Masalan, oʻqituvchi soʻzining oqituvchi, gʻalaba soʻzining galaba, maʼnaviyat soʻzining manaviyat shaklida yozilishi meʼyoriy yozuvdan chekinish hisoblanadi. Bunday holatlar baʼzan texnik qulaylik, mobil qurilma klaviaturasidagi cheklovlar yoki tezkor yozish odati bilan izohlanishi mumkin. Biroq norasmiy yozishmalarda shakllangan ushbu odatlar rasmiy hujjatlar, ilmiy matnlar va oʻquvchilarning yozma ishlariga koʻchirilsa, savodxonlik bilan bogʻliq muammolarni kuchaytiradi.

Fonetik xatolar esa soʻzlarni talaffuzga yaqin shaklda yozish natijasida yuzaga keladi. Masalan, kitob oʻrniga kitop, maktab oʻrniga maktap yozish shunday xatolarga misol boʻla oladi. Bunda yozuvchi talaffuz xususiyatini imlo qoidasi bilan tenglashtiradi. Mazkur muammoni bartaraf etish uchun oʻquvchilarga talaffuz va yozuv oʻrtasidagi farqni qiyosiy misollar asosida tushuntirish maqsadga muvofiqdir.

Soʻzlarni qoʻshib, ajratib yoki chiziqli bilan yozish ham alohida eʼtibor talab etadi. Masalan, har kuni birikmasining harkuni, bir oz birikmasining biroz shaklida yozilishi imloviy xato hisoblanadi. Shu bilan birga, asta-sekin, tez-tez, ota-ona kabi takroriy va juft soʻzlarning chiziqli bilan yozilishi oʻzbek orfografiyasining muhim meʼyorlaridandir. Mazkur holatlar oʻquvchilarga qoidalarni tayyor shaklda taqdim etishdan koʻra, ularni xatolarni aniqlash, taqqoslash va tuzatishga yoʻnaltirilgan mashqlar orqali oʻrgatish samaraliroq boʻlishi mumkinligini koʻrsatadi.

Oʻzbek tilida imloviy savodxonlikni takomillashtirishning muhim yoʻnalishlaridan biri lotin yozuviga asoslangan alifbodan toʻgʻri va izchil foydalanishdir. Yozuv tizimining barqaror qoʻllanilishi taʼlim, ilmiy faoliyat, elektron hujjat almashinuvi hamda ommaviy axborot vositalarida matnlarning tushunarli va meʼyoriy boʻlishiga xizmat qiladi.

Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 10-fevraldagi 61-sonli “Lotin yozuviga asoslangan oʻzbek alifbosiga bosqichma-bosqich toʻliq oʻtishni taʼminlash chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi qarorida tegishli yoʻl xaritasi tasdiqlangan. Ushbu hujjatda alifbo va imlo qoidalarini oʻqitish, targʻib qilish, oʻquv-uslubiy materiallar tayyorlash hamda elektron dasturiy vositalarni rivojlantirishga doir vazifalar belgilangan [3].

Mazkur qaror imloviy savodxonlikni rivojlantirishda tashkiliy, pedagogik va texnologik yondashuvlarning oʻzaro bogʻliqligini koʻrsatadi. Xususan, yozuv meʼyorlarini oʻrgatish jarayonida nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy mashgʻulotlarning ham muntazam olib borilishi muhimdir.

Masalan, elektron yozishmalarda oʻquvchi soʻzi oʻrniga oquvchi, gʻoya soʻzi oʻrniga goya yoki sanʼat soʻzi oʻrniga sanat shakllaridan foydalanish yozuv meʼyorlarining buzilishiga olib keladi. Bunday xatolarning oldini olishda oʻquvchilarga toʻgʻri klaviatura tanlash, oʻzbek

tiliga mos elektron lug'atlardan foydalanish va matnni yuborishdan oldin tahrir qilish ko'nikmalarini o'rgatish maqsadga muvofiqdir.

Shuningdek, kirill va lotin yozuvi o'rtasidagi transliteratsiya jarayonida ayrim harflar va tovush birikmalarini noto'g'ri ifodalash ehtimoli mavjud. Masalan, kirill yozuvidagi ўқитувчи so'zining me'yoriy lotincha shakli o'qituvchi, фоя so'zining shakli esa g'oya hisoblanadi. Avtomatik transliteratsiya dasturlari bunday birliklarni to'g'ri aks ettirishi bilan birga, olingan matnning imloviy jihatdan tekshirilishi ham zarur.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida yozma nutq kundalik muloqotning eng faol shakllaridan biriga aylandi. Telegram, Instagram va boshqa ijtimoiy platformalarda xabar almashishning tezkorligi foydalanuvchilarni qisqa, sodda va norasmiy ifoda vositalaridan foydalanishga undaydi. Bunday yozishmalarda so'zlarni qisqartirish, ayrim harflarni tushirib qoldirish yoki og'zaki nutqqa xos shakllarni qo'llash uchrashi mumkin.

Masalan, nima qilyapsiz? so'roq gapining nima qvosiz?, bo'ladi so'zining boladi, uchun ko'makchisining un shaklida yozilishi norasmiy raqamli muloqotda uchrashi mumkin bo'lgan namunalar hisoblanadi. Bunday shakllar ayrim kommunikativ vaziyatlarda suhbatdoshlar uchun tushunarli bo'lsa-da, ularning rasmiy va ilmiy yozma nutqqa ko'chirilishi adabiy til me'yorlariga nomuvofiqlikni yuzaga keltiradi. Shu nuqtayi nazardan, norasmiy yozishmalarni mutlaqo cheklash emas, balki o'quvchilarda kommunikativ vaziyatga mos yozuv uslubini tanlay olish kompetensiyasini shakllantirish muhimdir. O'quvchi shaxsiy yozishma, rasmiy murojaat, ilmiy matn va publitsistik chiqishning til xususiyatlarini farqlay olishi kerak.

Shunday qilib, imloviy savodxonlikni oshirishda ta'lim, lingvistik tadqiqot va raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan uyg'un foydalanish muhim ahamiyatga ega. Mazkur yondashuv yozma nutq madaniyatini rivojlantirish bilan bir qatorda, o'quvchilarning tilga oid bilimlarini real kommunikativ vaziyatlarda samarali qo'llashlariga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN MANBALAR VA SNOSKALAR

[1] O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1995-yil 24-avgustdagi 339-son qarori. "O'zbek tilining asosiy imlo qoidalarini tasdiqlash haqida". [Lex.uz](https://lex.uz)

[2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 20-oktabrdagi PF-6084-son Farmoni. "Mamlakatimizda o'zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". [Lex.uz](https://lex.uz)

[3] O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 10-fevraldagi 61-son qarori. "Lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosiga bosqichma-bosqich to'liq o'tishni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida". [Lex.uz](https://lex.uz)

[4] O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 11-martdagi 139-son qarori. “O‘zbek tili va adabiyoti bo‘yicha fundamental va amaliy tadqiqotlar samaradorligini yanada oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. [Lex.uz](https://lex.uz)

[5] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 21-oktabrdagi PF-5850-son Farmoni. “O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. [Lex.uz](https://lex.uz)

